

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת לך לך תשפ"ב

עוד כ' הגרי"ז דעל עריות דב"נ לא נאמר יהרג ואלי יעבור. וצ"ע בעיקר קושיית הגרי"ז אי שייך חיוב כזה שימות ועי"ז אשתו תהיה פנויה ולא יעבור על איסור אשת איש, ודבר זה לא מצינו, עוד הק' הגרי"ז מדוע לא גרש אברהם את שרה, ותי' דהאמין שלא תנזק לבסוף.

ויאמר אברהם אל לוט אל נא תהי מריבה וכו' (י"ג – ח')
בתחילה היה ריב בין הרועים ואברהם אמר אל נא תהי מריבה ביני ובינך, וצ"ע הרי לא רבו ביניהם אלא בין הרועים, ואפש"ל דכך הוא דרכה של מריבה שבתחילה רבים על דברים הקטנים ואח"כ אומרים שלא בכדי רבים אלא יש כאן ענין עמוק של חילוקי דעות והשקפות, וזהו שאמר לו אברהם בו נפרד קודם שיהיה מריבה ביני ובינך אלא רבים רק הרועים. והגרמ"ד פי' להיפך דהרי לוט הסיע עצמו מקדמונו של עולם, ואמר לו אברהם שלא יחשוב שהמריבה היא רק בין הרועים אלא יש כאן מריבה הרבה יותר עמוקה היינו ביני ובינך בעיקר דעתנו והשקפתנו.

אם מחוט ועד שרוך נעל (י"ד – כ"ג)
בשו"ע (א"ח ס"ב ב') פסק שיש לקשור נעל שמאל קודם נעל ימין, משום דקושרים את התפילין בשמאל, ויש לדון במה שהיה מצוי בעבר שיש שרוכים בשרוולי החולצה, האם גם בזה הדין שיקשור קודם של שמאל או דזהו רק בנעלים.
ושמעתי מדודי בעל המשאת המלך צ"ל, דהנה איתא בחולין (דף פט.) דבשכר חוט זכה לציצית, ובשכר שרוך נעל זכה לתפילין, וא"כ י"ל דדין קשירה בשמאל זהו רק בשרוך נעל שבזכות זה זכו לתפילין, שקושרים בשמאל ולא בשאר שרוכים, וכבר כתב כן הגרעק"א (בגליון שו"ע שם) השייכות בין קשירת נעל לתפילין ע"פ דברי הגמ' בחולין.

והאמין בה' (ט"ו – י')
ידוע מאמר חז"ל משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת וכו' הציץ עליו בעל הבירה. ובאר הגרי"ז דהנה ברמב"ם ריש יסוה"ת כ' יסוד היסודות וכו' לידע שיש שם מצוי ראשון וכו' וידעת דבר זה מצות עשה, ובספהמ"צ כ' אשר צונו להאמין, והק' הגרי"ז דלכא"ו ידיעה ואמונה הם שני דברים, ושאל להגר"ח ובאר הגר"ח דבמקום שנגמר הידיעה היינו שאין השכל יכול להשיג שם מתחיל האמונה, וזהו כוונת המדרש שאחר שאברהם האמין היינו אפי' בדרגא שאין השכל יכול להשיג אז נתגלה אליו הקב"ה, והמשגיח הגר"י לוינשטיין זצוק"ל אמר [לאחי שישוד דברי הגר"ח הובא בהקדמה באבי עזרי] דאין מקום לקושיא מה בין ידיעה לאמונה, דאף שאם יודע אך כל זמן שאין הדברים אצלו מוחשיים ומאומתים הרי זה בבחינת ידיעה בעלמא, ואמונה פירושו שהוא מאמת ומרגיש את מה שהוא יודע.

ידע תדע כי גר יהיה זרעך (ט"ו – י"ג)
כ' הרמב"ם בפיהמ"ש בנדרים, זרע אברהם הוא יעקב וזהו שאמר גר יהיה זרעך, ובאר הגרי"ז דזהו מה שכתוב ביהושע, בעבר הנהר ישבו וגו' ויעקב ובניו ירדו למצרים, היינו דמזה שירדו למצרים מוכח שהם זרע אברהם שהרי נאמר גר יהיה זרעך.

עי' תוס' שבת דבברית בין הבתרים היה אברהם בן שבעים שנה שזה היה שלשים שנה קודם שנולד יצחק וזה היה בא"י, ומקשים דהרי בריש הפרשה כתיב ואברהם בן שבעים וחמש

ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (י"ב. א')

אמרו חז"ל (במדרש ל"ט ט') שלא אמר הקב"ה לאברהם להיכן ילך כדי ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. וביאר הגר"ב צ"ל הא דלא אמרו "ליתן לו שכר על ההליכה", משום דאם היה יודע להיכן ילך לא היה מקבל שכר על עצם ההליכה, אלא רק על המקום שבא לשם, כיון שההליכה הוי רק הכשר למצוה לבוא למקום פלוני, ומכיון שלא אמר לו הקב"ה להיכן ילך, נמצא דכל פסיעה בפני עצמה חשיבא למצוה, ולכן מקבל שכר על כל פסיעה ופסיעה.

ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה (י"ב. ב')
פירש רש"י ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב, יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם ע"כ. וביאר בזה החיד"א, דהנה בתפילת שמונ"ע אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, והקשו תוס' בברכות (דף מ: ד"ה אמר) למ"ד דס"ל שכל ברכה שאין עמה מלכות שמים אינה ברכה, הרי בתפילת שמונ"ע אין מלכות בברכה ראשונה, ותירצו דאלקי אברהם הוה כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך את הקב"ה על כל העולם, וזהו שמרומז בפסוק ואעשך לגוי גדול וכו', ופירש רש"י אלקי אברהם יצחק ויעקב, "והיה ברכה", היינו דהברכה היא בזכות אברהם, שעל ידו יש כאן הזכרת מלכות ועי"ז הוי ברכה.

ואעשך לגוי גדול (י"ב – ב')
באונקלוס תרגם לעם סגי ובתרגום ירושלמי תרגם לאומא רבא, ובאר הגרי"ז ד"גדול" יכול להתפרש בריבוי אוכלוסין ויכול להתפרש בחשיבות כמו כי מי גוי גדול וגו', וזהו החילוק בין עם סגי לאומא רבא. והגרמ"ד הביא משבלי הלקט בהגדה של פסח ויהי שם לגוי גדול עצום כמו שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וגו' פי' כמשמעו שהיה עם סגי ותקיף כתרגומן, ורבנו ישעי' פי' לגוי גדול אינו מדבר בריבוי עם שהרי אומר לפניו ועצום כמה שנאמר, אלא פירוש לגוי גדול שהיו גדולים וחשובים במצרים כמו שאומר אדם גדול וכמו שנאמר והאיש משה גדול מאד ע"כ.

ואברכה מברכך ומקללך אאר (י"ב – ג')
בקול אליהו כ' בשם הגר"א דידוע שברכת העשיר מרובה משל עני ולכן בברכה אמר ואברכה מברכך היינו שיבורך קודם שיברכך, ולעומת זה קללת העני מרובה משל עשיר ולכן אמר ומקללך אאר היינו רק אחרי שיקללו יהיה אאר כדי למעט הקללה שלא תהיה קללת עני.

ויבן שם מזבח (י"ב – ז')
פרש"י על בשורת הזרע, והיינו שאמר לזרעך אתן, והק' הא כבר בשרו קודם לכן ואעשך לגוי גדול ופרש"י בבנים, ותי' בגו"א ששם ההבטחה היתה בתנאי שילך והבטחה התלויה במעשה אינה הבטחה גמורה ויכולה להתבטל קודם שיקיים התנאי, ודבריו צ"ב דכאן כבר נתקיים התנאי, ואפש"ל דהקב"ה לא אמר לו היכן הארץ אשר אראך וכאן אמר לו שזוהי הארץ ועי"ז נתבשר על הזרע.

והיה כי יראו אתך וגו' (י"ב – י"ב)
הק' הגרי"ז הרי ע"י שתאמר אחותי את יעברו על גילוי עריות ובגילוי עריות הדין הוא יהרג ואל יעבור, ותי' דב"נ אינו מצוה על קידוש ה' [ולהחמיר על עצמו י"ל דבב"נ כ"ע מודו דאסור]

שנה ובארו הראשונים דב' פעמים הלך לא"י בראשונה כשהיה בן שבעים וחזר ואח"כ הלך שוב כשהיה בן שבעים וחמש, ומלחמת המלכים היה בהליכה השניה שהרי אז לוט הלך עמו ואח"כ נשבה במלחמה, וק' דבגמ' איתא מפני מה נאמר כי גר יהיה זרעך מפני שעשה אנגריא בת"ח היינו דכתיב וירק את חניכיו, והרי לפי החשבון מלחמת המלכים היתה חמש שנים אחר שנאמר לו גר יהיה זרעך דזה היה בברית בין הבתרים ועי' חידושי מהרש"א נדרים שמובא שם (בסוגריים) קושיא זו בשם הג"ה מהרש"ק.

וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי (ט"ו. י"ד)

הראשונים הקשו כיון שנגזר שבני ישראל ישתעבדו במצרים, א"כ מה היה הטענה על פרעה ששיעבד את ישראל, וכתב הרמב"ם (פ"ו מתשובה הל"ה) שלא היה ציווי לכל אחד ואחד מהמצרים לשעבד, ומ"מ עדיין קשה שהרי רצון הקב"ה היה להענישם, ותירצו הרמב"ן (כאן) והראב"ד (שם) שהיו צריכים רק לענות את ישראל ונענשו על מה שהוסיפו בהריגת הילדים.

מפני שרי גברתי אנכי ברכת (ט"ז. ח')

שמעתי בילדותי [מהרב חנוך סגל הי"ד] משל נאה לבאר הפסוק בשם המגיד מדובנא, מעשה בבעה"ב עשיר ושמו יעקב שהוצרך

ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגו' (י"ז – כ"ג)

יש שני חילוקים בין מילת ישראל לישמעאל דאצל ישמעאל היה בן י"ג ואצל ישראל בן ח' ימים, ועוד דאצל ישראל יש גם פריעה ובבני קטורה אין פריעה, וידוע מה שבאר הבית הלוי דהמילה היא הסרת הערלה שהוא סור מרע, והפריעה היא החותם שעל ידו נעשה ברית לקב"ה, ואצל העכו"ם יש רק חלק המילה, ושמעתי עפ"י לבאר הברכה אשר קדש ידיד מבטן וחק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש, דהיינו שתי המעלות שיש בישראל אחד שקדש מבטן. ועוד שחתם באות ברית שזהו הפריעה, וכן בפיוט דיום ליבשה הבאים עמך בברית חותמך ומבטן לשמך המה נמולים והיינו כנ"ל.

דברי פתיחה לזמן חורף מרבינו ראש הישיבה שליט"א

בכולל יום שלם בבית המדרש קהילת ארחות תורה בב"ב

ר"ח חשון תשפ"ב

ב"ה זוכים לחזור לבית המדרש. בפרשת השבוע כתוב "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם", למה הוא נקרא איש האדמה מפני שהוא נטע כרם. והעולם שואל וכי בגלל שהוא נטע כרם על זה התורה קוראת לו "איש האדמה", והרי אותו נח נקרא קודם לכן "איש צדיק תמים" ואילו עכשיו הוא מקבל כזה כינוי של "איש האדמה".

בעלי מוסר היו אומרים וכן מרן המשגיח זצ"ל היה אומר, שבאמת עצם הדבר שהוא נטע כרם זה לא סיבה שייקרא איש האדמה, אבל מכיון שהעולם נחרב הרי עכשיו צריך להקים את העולם מחדש, ואם ההתחלה היתה ויטע כרם הפשט הוא שזה היסוד שהוא מניח לעולם, ולכן הוא נקרא איש האדמה, כי היסוד לא היה צריך להיות ויטע כרם.

רואים מכאן שההתחלה זהו היסוד לכל ההמשך וזה מה שקובע את הבנין. כתוב בגמרא כל ההתחלות קשות, והפשט הוא כי היצר הרע ג"כ יודע את זה שהכל תלוי בהתחלה, ולכן הוא נלחם תמיד נגד ההתחלה. הוא יודע שאם בהתחלה לא יהיה האדם כמו שצריך אז אח"כ יהיה לו הרבה יותר קל. לכן במלחמה שלו יש קושי בהתחלה.

ודבר זה מחייב אותנו להתחזק בהתחלת הזמן. יש עכשיו זמן של חורף ובו גם מתנה של עוד חודש, ואפשר בזמן הזה להספיק הרבה, לדעת הרבה וללמוד הרבה. אבל כל זה אם אנחנו נשמור על הרצף של הלימוד ועל האיכות של הלימוד. ובשביל זה צריך להקפיד מאד שבבית המדרש אין שום התעסקות של דבר אחר, וכן לדעת שההקפדה על הזמן של הסדרים זהו הדבר ששומר. זה השמירה שלנו. אדם שאין לו זמנים אין לו שומר, הוא יכול גם ככה ללמוד אבל בכל אופן צריך לעשות סייגים.

ובפרט שנמצאים בתוך ציבור, כל אחד יש לו את האפשרות להיות "מזכה הרבים". אם הוא בעצמו שומר על הזמנים ושומר על הרציפות של הלימוד אז זה מחזק את האחרים. אנחנו צריכים להגיע למצב שאחד שיש לו אונס והוא צריך לצאת מהבית מדרש ירגיש שהוא מתבייש כי צריך באמצע ללכת, הרי הוא כעת יושב ולומד. זה השאיפה שאנחנו צריכים להגיע אליה.

הזכרנו כמה פעמים שהחפץ חיים אומר שבני תורה נחשבים כמו עבד "נוקב מרגליות" ולא כמו "שומר קישואים". כל רגע הוא מרוויח הרבה. הבני תורה הם מקיימים את העולם וכל רגע שהם לומדים יש לזה חשיבות עצומה. וזה מחייב כל אחד ואחד לשמור, גם עבור התועלת של עצמו וגם עבור התועלת של הציבור. להקפיד שזמן יהיה זמן. אפילו איחור של חמש דקות זה כבר אחרת. יודעים שהזמן זה הזמן ורציפות של הלימוד זה רציפות, נכנסים לבית המדרש ואין שום דבר אחר. שלא יהיה מצב שאפשר באמצע הבית מדרש דברים אחרים. שיהיה בית מדרש כולו תורה. ב"ה פה כולם בני עליה, בית מדרש של ארחות תורה זה בית המדרש כפשוטו של תורה. ועם כל זה תמיד צריך חיזוק. תמיד היצר הרע מנסה לפגוע בחוזק של הלימוד.

הקב"ה יעזור שיהיה זמן טוב, שינצלו את הזמן ונזכה לגמור את הזמן בלי שום הפרעות ושיהיה לכולם סייעתא דשמיא.

לע"נ

הגאון רבי יונה ראובן ב"ר ניסן טורצין זצוק"ל

ראש מוסדות "אור יצחק" בארה"ק

נלב"ע ו' חשון תשפ"א, ת.נ.צ.ב.ה.

ברכת מזל טוב נשגר קמיה

ידידינו הרב ישראל מאיר שניידר שליט"א

תלמיד מובהק לרבינו שליט"א לרגל שימחת נישואיו בשעט"מ,

יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והיראה